

PROF. DR. NİMETULLAH HAFIZ *Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri*. Kosova Üniversitesi, Priştine Felsefe Fakültesi. Priştine, 1985; 263 sayfa.

Nimetullah Hafız, Türkiye’de, Türkoloji çevrelerinde tanınan değerli bir araştırmacıdır. Türkoloji sahasındaki doktora çalışmalarını İstanbul Üniversitesi Türkiye Türkçesi kürsüsü profesörü merhum hocam Faruk K. Timurtaş’ın yanında tamamlayan Hafız, Yugoslavya Türkoloji çalışmalarına öğretici, araştırmacı ve derleyici olarak hizmet vermektedir. Milletlerarası Türkoloji ve Türk Folklor kongrelerine muntazam katılan ve tebliğ sunan Hafız, aynı zamanda Yugoslavya’da Türkçe olarak yayınlanan “ÇEVREN” dergisinin de yazarları arasındadır. Bu dergide, Yugoslavya Türk folkloruyla ilgili pek çok makale yayınlamıştır. Bunlar arasında, “Prizren’de Destanlar I, II,” “Prizren Türküleri I-II”, “Prizren Masalları I-II” ve “Yugoslavya’da Türk Destanları” dikkati çeker.

Elimizdeki eser, değerli araştırmacının Yugoslavya Türk folkloru ile ilgili son çalışmasıdır. Türk asıllı araştırmacı, bu çalışmayı gerçekleştirmesinin sebebini şöyle açıklamaktadır: “Ülkemizde yaşayan ulus ve halklar son zamanda kendi halk edebiyatı metinlerini yeterince derlemiş ve yayınlamışlardır. Fakat memleketimizin Makedonya Sosyalist Cumhuriyetinde ve Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi’nde yıllardır yaşayan Türk halkı, savaşlar vasıtasıyla buralara yerleşmeleriyle, beraberlerinde getirdikleri, ondan sonra da beş yüz yıl içinde yarattıkları zengin Türk halk edebiyatı metinlerini son yıllara dek hiç derleyememişlerdir. Bu yüzden bu zengin hazinenin büyük bir kısmı yaşlıların göçetmeleriyle unutulmuş, bir kısmı başbaşa yaşadıkları öteki ulus ve halkların halk edebiyatı metinlerine geçmiş, ancak çok az bir bölümü bugünkü kuşağın kullandıkları parça parça bir durumda korunabilmiştir. ... bunları kısa düre içinde elden geldiği kadar derlemeye giriştim” (s. 3). Araştırmacı N. Hafız, Priştine, Prizren, Tito Mitroviçası, Gilân, İpek, Nobirda, Vuçitırın, Dobruçan, Mamuşa, Yanova gibi Türklerin yaşadığı şehir, kasaba ve köylerden, “Kosova Türk Ağızları”nı incelemek üzere derlediği sözlü edebiyat malzemesini, ağız özelliklerini koruyarak konularına göre tasnif edip yayınlamış ve böylece Yugoslav Türk folkloru araştırmalarına değerli bir *kaynak eser* kazandırmıştır.

*Önsöz, Giriş* gibi, eserde yer alan malzemenin mahiyeti hakkında değerli açıklamaların yer aldığı bölümlerden sonra tasnif edilmiş sözlü edebiyat ürünleri verilmektedir. Metinlerin yer aldığı bölümler şu başlıkları taşımaktadır: 1. Sözlü Halk Edebiyatı Metinleri. Bu ana başlık altında N. Hafız, “Tekermeler”, “Bilmecceler”, “Deyimler”, “Atasözleri” ve “Martifallar” gibi ara-başlıklar kullanmıştır. Her bir arabaşlık altında topladığı malzemeyi de yine kendi içinde tasnif etmek suretiyle yayına hazırlamıştır. Kosova Türkleri arasında “martifal” adı verilen ürünler, dört mısradan kurulu ve hecenin yedili kalıbıyla yaratılmış manilerdir. Hıdırellez eğlencelerinde martifal söylemek, özellikle kadınlar ve kızlar arasında çok yaygın bir gelenektir. Yugoslav Türklerinde olduğu gibi, hemen bütün Bal-

kan Türkleri arasında ve Anadolu'nun birçok yerlerinde martifal söylemek geleneği ve Hıdırellez eğlencelerinde bu tür yarışmalar tertip etme yaygındır.

Bundan sonraki başlık, "II. Lirik Türküler" adını taşımaktadır. Sözü edilen başlık altında Kosova yöresinde söylenen *Rumeli* türkülerine yer verilmiş ve derlenen türkü metinleri şu ara başlıklar altında tasnif edilmiştir: 1. Ninniler, 2. Aşk, 3. Gurbet, askerlik ve hapishane, 4. Ağıtlar, 5. Taşlama ve güldürü, 6. Tarihi konulu türküler, ve 7. Çeşitli konular üzerine türküler. Yugoslavya Türkleri arasında tespit edilen türkülerin bir çok varyantına Anadolu'da, daha doğrusu Anadolu türkülerinin bir çok değişik biçimine bu türküler arasında rastlamaktayız. Anadolu türkülerinin Rumeli sahasındaki tesirleri, bıraktığı izler araştırmaya değer bir konu olsa gerektir.

N. Hafız'ın çalışmasının üçüncü bölümü, "III. Aşıklar Edebiyatı Metinleri" adını taşımaktadır. Araştırmacı, burada yer alan metinleri yazma mecmua ve cönklerden derlediğini belirtiyor (s. 8-9). Yugoslavya Türk âşıklarından geride kalan bu eserler hem aruz, hem de hece vezniyle yaratılmış şiirleri ihtiva etmektedir. Ancak, eserde, sadece hece ile yazılmış "muamma" ve "destan" türlerine yer verilmiştir. Rumeli gelenek şiiri ve irticalî şiir söyleme, destan anlatma ve söyleme sanatı üzerine uzun asırlar tesir ettiğine asla şüphe etmediğimiz âşıkların arkada bıraktığı ürünler, araştırmacının da vurguladığı gibi, ya yörenin diğer *ulus* ve halklarının sözlü edebiyatına dahil olmuş, yahut bize ulaşmayan cönk ve mecmualarla birlikte tarihin derinliklerinde kaybolup gitmiştir.

Araştırmacı N. Hafız, Yugoslavya sahası Türk âşık geleneğinden söz ederken şöyle demektedir: "Kosova'da yetişen Türk halk şâirleri sazlarıyla birlikte il-il dolaşarak başka kent ve köyün âşıklarıyla bir araya gelir, onlarla fasıl tertip ederek dörtlük örme yeteneklerini yoklamak için yarış yaparlardı. Bunlar Sarayevo, Üsküp, Niş gibi Yugoslavya kentlerinden başka Arnavutluk, Yunanistan ve hatta Türkiye kentlerini ziyaret ederlerdi. Sazlarıyla çeşitli düğün ve merasimlerde gerek dinî, gerek tarihi bilgiler vererek dinleyicileri bu şekilde heyecanlandırmışlardır (s. 9). Âşık sanatı ile ilgili olarak Hafız'ın naklettiği bilgiler, bize, Anadolu âşık geleneği ile Rumeli âşık geleneği arasındaki organik bağı açık biçimde göstermektedir. Âşıkların, Rumeli sahasında "muamma" çözmek için kurdukları meclis ve bu mecliste muammanın çözülüş tarzı ve şartları, günümüzde Kars yöresi âşıkları arasında devam etmektedir.

Sözlü edebiyat metinlerinin yer aldığı son bölüm, "IV. Halk Masalları" başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında, Kosova'dan derlenen ve "fabillar" ile "masallar" diye tasnif edilen ürünler verilmiştir. Masal malzemesi yine konularına göre tasnif edilip yayınlanmıştır. Bunlar arasında hayvanlarla ve insanlarla ilgili masallara, olağanüstü yaratıkların yer aldığı masallara, güldürü ve gerçekimsi ürünlere yer verilmiştir. Masal'm yapısı, anlatılma zamanları; anlatanları ve dinleyenleri, bunların yaş grupları, gülüp eğlenme tarzları Anadolu Türklerinin özellikleriyle ve ürünleriyle aynıdır. Bunların yanı sıra, diğer ürünlerde olduğu gibi, yörenin kendine mahsus konularını işleyen masallar da eserde görülmektedir. Asırlardır Rumeli toprakları üzerinde yaşaya gelmiş Balkan Türklerinin yaratıcılığında mahallî ürünlere de rastlamak son derece tabiidir. Ancak, konuların işlenişinde, tasvirinde, ifâ-

desinde ve ruhunda Türkçenin asırları taşıyan güzelliğinin akislerini bulmamak mümkün değildir.

Nimetullah Hafız, metinlerin kaynaklarını da ayrı bir bölümde “Kaynaklar” başlığı altında vermiştir. Ayrıca, eserin sonuna, metinlerde yer alan kelimelerin bir “Sözlük”ünü koyarak, okuyucunun mahallî sözleri anlamasını kolaylaştırmıştır. Böylece, eserden sadece, konunun uzmanlarının değil, aynı zamanda geniş okuyucu kitlesinin de yararlanmasına imkân sağlamıştır.

Değerli araştırmacı Hafız, bu eseri ile, Türk okuyucusunun ve folklor araştırmacısının pek az bildiği bir sahaya ışık tutmuştur. Öncü nitelikte gördüğümüz bu çalışmayı ve değerli araştırmacının açtığı bu yolu başkalarının da takip edeceğini ümit ederiz. Bu tür araştırmalar, dünya folklor araştırmalarına da kıymetli katkılar sağlamış olacak ve milletlerin birbirlerini daha iyi tanımalarına yardımcı olacaktır, inancındayız.

Doç. DR. DURSUN YILDIRIM

